

การวิเคราะห์เนื้อหาการ “นักข่าวพลเมือง”

A Content Analysis of Thai PBS Citizen News Reports

มัทนา เจริญวงศ์¹
Matana Charoenwongsa
ไพฑูรย์ ธุระพันธ์²
Paitoon Turaphan

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาการ “นักข่าวพลเมือง” สถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส ระหว่างวันที่ 12 มิถุนายน 2551- 15 มิถุนายน 2555 โดยวิเคราะห์รายการตัวอย่างจำนวน 185 ตอน ผลการศึกษาพบว่า มีข่าวจำนวน 8 ตอนที่เจ้าหน้าที่ไทยพีบีเอสเป็นผู้รายงาน ทั้งหมดเป็นประเด็นการให้คุณค่าต่อสิทธิการสื่อสารของประชาชน ใช้มุมมองการเล่าที่แสดงคุณค่าการเป็นนักข่าวพลเมือง แหล่งข่าวส่วนใหญ่เป็นนักข่าวพลเมืองไทยพีบีเอส มีโครงสร้างการรายงานข่าวแบบมีอาชีพ โดยเน้นการสร้างวาทกรรมนักข่าวพลเมือง ส่วนข่าวอีก 177 ตอน นักข่าวพลเมืองไทยพีบีเอสเป็นผู้ผลิต ประเด็นข่าวมีความใกล้ชิดกับพื้นที่ เช่น วิถีชีวิต ผลกระทบจากนโยบายรัฐและการพัฒนาอุตสาหกรรม และคุณค่าของภูมิปัญญาในชุมชน สิ่งที่โดดเด่นคือ มุมมองการเล่าที่มีอัตลักษณ์เฉพาะตัว ศูนย์กลางการเล่าเรื่องอยู่ที่วิถีชีวิตของคนในชุมชน ที่สะท้อนกระบวนการทัศน์ในการจัดการและพึ่งพาตนเอง แหล่งข่าวส่วนใหญ่เป็นคนในชุมชน ใช้โครงสร้างการรายงานข่าวแบบปิรามิดหัวกลับ ปิรามิดหัวตั้ง เรียงตามลำดับเวลา และแบบผสม วาทกรรมที่ปรากฏเด่นชัด คือ วาทกรรมการพัฒนาทางเลือก การทำเกษตรดั้งเดิม ความเป็นไทยและความเป็นอื่น

คำสำคัญ: นักข่าวพลเมือง วารสารศาสตร์ภาคประชาชน ข่าวพลเมืองไทยพีบีเอส

ABSTRACT

This research aims at analyzing the content of ThaiPBS's Citizen Report news program. The study selected 185 samples during the period of June 12, 2008 to June 15, 2012, and found that there are merely 8 pieces of news produced by professional ThaiPBS reporters. All of them present the importance and legitimacy of communication rights and outcome of being a citizen reporter. A discourse of citizen journalism is constructed through positive opinion and real experiences of ThaiPBS citizen reporters as sources with the professional style of reporting. The rest of 177 pieces produced by ThaiPBS citizen journalists, on the other hand, contain news peg involving their local communities, ranging from their lifestyle,

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์คณะเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร มหาวิทยาลัยศิลปากร

Assistant Professor at Faculty of Information and Communication Technology, Silpakorn University,
email: kalabe04@yahoo.com

² นักวิจัยอิสระ email: pt.trp@hotmail.com

Independent researcher, email:pt.trp@hotmail.com

serious consequences of government's policies and industrial sector's development, as well as indispensable and indigenous knowledge and wisdom. These citizen's reports illustrate a distinctive style of an individually unique story-telling based on their life experience following self-management and self-depending paradigm. Most of sources are local people applying professional manner of reporting namely inverted pyramid, upright pyramid, chronological order and combination style. The content includes many significant discourses such as alternative development, traditional agriculture, as well as thainess and otherness discourse.

Keywords: Citizen Reporter, Public Journalism, ThaiPBS's Citizen News

ความเป็นมาและความสำคัญ

ในฐานะองค์การสื่อสารมวลชนที่ไม่แสวงผลกำไรแห่งแรกของประเทศไทย องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย (ส.ส.ท.) มีนโยบายเสริมสร้างภาคประชาสังคม โดยจัดสรรงบประมาณและบุคลากรในการฝึกอบรม “นักข่าวพลเมือง” ในภูมิภาคต่างๆ เพื่อให้ผู้อบรมทำหน้าที่เป็นปากเสียงให้แก่ชุมชนตน “นักข่าวพลเมือง” จึงเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายภาคประชาสังคมที่ ส.ส.ท. ได้ร่วมกับประชาชนในภาคต่างๆ จัดตั้งขึ้น เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการผลิตรายการทั้งทางตรงและทางอ้อม

นอกจากแนวนโยบายดังกล่าว พระราชบัญญัติองค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทยยังระบุหลักการสำคัญของสื่อเพื่อสาธารณะไว้ว่า จะต้องดำเนินการเพื่อประชาชนทั้งประเทศ ต้องพยายามเข้าถึงทุกคน หรือถูกใช้โดยคนจำนวนมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ เพื่อความเสมอภาค ต้องสร้างความหลากหลาย เปิดโอกาสอย่างกว้างขวางในการเข้าถึง เข้าร่วมงาน เข้าร่วมเรียนรู้ ร่วมพัฒนารายการ เป็นเวทีกลางสำหรับการแสดงความคิดเห็นที่เป็นอิสระ เป็นช่องทางเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ความคิดเห็น และข้อวิจารณ์ที่แตกต่างกัน และสร้างการไหลเวียนของข้อมูลข่าวสารที่เสรี สร้างความมีส่วนร่วมโดยเปิดโอกาสแก่ภาคประชาสังคมในการผลิตและเผยแพร่รายการ และมีเป้าหมายในการพัฒนาสังคมที่ส่งเสริมค่านิยมประชาธิปไตย สิทธิ เสรีภาพ และการมีส่วนร่วมของประชาชน (ประวัติองค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย, ม.ป.ป.)

ผลจากแนวนโยบายและกรอบการดำเนินงานในฐานะสื่อสาธารณะทำให้ ส.ส.ท. ได้เปิดพื้นที่ให้ประชาชนนำเสนอข่าวสารผ่านรายการนักข่าวพลเมือง ซึ่งออกอากาศเป็นครั้งแรก ในวันที่ 2 มิถุนายน 2551 และออกอากาศอย่างสม่ำเสมอจนถึงปัจจุบัน สังคมไทยจึงรู้จักนักข่าวพลเมืองในวงกว้างขึ้น พร้อมกับที่นักข่าวพลเมืองไทยพีบีเอสมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น นับเป็นครั้งแรกที่สื่อวิทยุโทรทัศน์กระแสหลักเปิดพื้นที่ให้ประชาชนทั่วไปได้รายงานข่าวสารในชุมชนของตนด้วยมุมมองของคนในชุมชนผ่านภาษาประจำท้องถิ่น ความจริงที่ถูกหยิบยกมารายงานโดยนักข่าวพลเมืองจึงเป็นความจริงที่ถูกประกอบสร้างขึ้นผ่านระบบคุณค่า การให้ความหมาย และมุมมองของคนในชุมชนที่ต่างไปจากนักข่าววิชาชีพ จนกลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของนักข่าวพลเมือง

การรายงานข่าวของนักข่าวพลเมืองยังสร้างผลกระทบต่อวงการสื่อสารมวลชน โดยนักข่าวที่มีชื่อเสียงคือ สุทธิชัย หยุ่น ได้แสดงทัศนะว่า นักข่าวพลเมืองทำให้บทบาทนายทวารข่าวสารของสถาบันสื่อสารมวลชนลดน้อยลง เพราะนักข่าวพลเมืองเข้ามามีบทบาทในการเลือกและรายงานข่าวสารที่ตนเห็นว่าสำคัญ ทั้งยังทำให้นักข่าวอาชีพต้องทำงานหนักขึ้น เพื่อรายงานข่าวให้เร็ว ลึก ต่อเนื่อง และให้ภูมิหลังที่น่าสนใจกว่าข่าวของนักข่าวพลเมือง ซึ่งในบางกรณีอาจมีความได้เปรียบ เนื่องจากเป็นเจ้าของเรื่อง ผู้เข้าร่วมในเหตุการณ์ หรือมีความชำนาญลึกซึ้งกว่า (สุทธิชัย หยุ่น, 2550) จึงอาจกล่าวได้ว่าบทบาทการเป็นนักข่าวพลเมืองเป็นการลดทอนอำนาจการผูกขาดการส่งสารจากนักวิชาชีพสื่อสารมวลชนไปยังผู้รับสาร

ขณะเดียวกันก็สร้าง “การสื่อสารแนวราบ” ซึ่งเป็นการสื่อสารสองทางในรูปแบบที่ทุกคนมีสิทธิที่จะสื่อสารอย่างเท่าเทียม และมีสิทธิที่จะแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ทำให้ข่าวสารในสังคมมีความหลากหลายเพิ่มขึ้น

การวิเคราะห์เนื้อหาข่าวที่นักข่าวพลเมืองไทยพีบีเอสรายงานในรายการนักข่าวพลเมือง จึงไม่เพียงแต่ทำให้ทราบถึงประเด็นข่าว (News Peg) หรือแง่มุมข่าวที่นักข่าวพลเมืองเห็นว่ามีความสำคัญที่สุดและควรรายงาน หากยังทำให้ทราบความหมายที่ปรากฏในข่าวพลเมือง ซึ่งเกิดขึ้นจากการใช้แหล่งข่าว มุมมองในการเล่า และโครงสร้างในการรายงานข่าวประกอบกัน ความหมายเหล่านี้มิได้ให้ความหมายที่ตรงตัวเท่านั้น หากยังสะท้อนถึง “วาทกรรม” (Discourse) ซึ่งหมายถึงระบบและกระบวนการในการสร้าง/ผลิต (Constitute) อัตลักษณ์ (Identity) และความหมาย (Significance) ให้แก่ สรรพสิ่งต่างๆ ในสังคมที่อยู่รายรอบ โดยวาทกรรมจะทำหน้าที่ธำรงรักษาสิ่งทีวาทกรรมสร้างขึ้นให้ดำรงอยู่และเป็นที่ยอมรับของสังคมต่อไป ขณะเดียวกันก็ทำหน้าที่ปิดกั้นมิให้เอกลักษณ์ หรือความหมายบางอย่าง/ความหมายอื่นๆ เกิดขึ้น (ไซยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2544) ฉะนั้น ขณะที่นักข่าวพลเมืองรายงานเรื่องราวที่เกิดขึ้นในชุมชนของตน ข่าวของนักข่าวพลเมืองก็ทำหน้าที่ถ่ายทอดวาทกรรมที่ปรากฏในการรายงานข่าวไปในคราวเดียวกันอีกด้วย

การวิเคราะห์เนื้อหาข่าวในรายการนักข่าวพลเมืองซึ่งออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส จึงไม่เพียงแต่สะท้อนกรอบวิธีคิดที่อยู่เบื้องหลังการตัดสินใจของนักข่าวพลเมืองว่า อะไรควรจะเป็นข่าว แต่ยังนำไปสู่การค้นพบ “ความจริง” และ “ความรู้” ฉบับชุมชนที่แฝงอยู่ในเนื้อหาข่าวจากภาคพลเมืองอีกประการหนึ่งด้วย

วัตถุประสงค์

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ประเด็นข่าวการใช้แหล่งข่าว มุมมองในการรายงาน และโครงสร้างในการรายงานข่าว รวมถึงวาทกรรมที่ปรากฏในเนื้อหาข่าวพลเมือง

นิยามศัพท์

1. ประเด็นข่าว หมายถึง แง่มุมที่สำคัญที่สุดของข่าวที่นักข่าวพลเมืองเลือกมานำเสนอ

2. มุมมองในการรายงาน หมายถึง การมองเหตุการณ์ ความเข้าใจต่อเหตุการณ์ที่รายงานของนักข่าวพลเมือง

3. การใช้แหล่งข่าว หมายถึง การศึกษาประเภทแหล่งข้อมูลที่นักข่าวพลเมืองใช้หรืออ้างอิงถึงในเนื้อหาข่าว

4. โครงสร้างการรายงานข่าว หมายถึง คำโครงสร้างในการเล่าข่าวของนักข่าวพลเมือง แบ่งเป็นพีรามิดหัวกลับ ซึ่งหมายถึง การที่นักข่าวพลเมืองรายงานสาระสำคัญที่สุดของข่าวก่อน แล้วจึงรายงานส่วนสำคัญรองๆ ลงไป ส่วนพีรามิดหัวตั้ง หมายถึง การที่นักข่าวพลเมืองรายงานเนื้อหาที่มีความสำคัญจากน้อยไปหามากที่สุด และรูปแบบอื่นๆ หมายถึง การลำดับเนื้อหาสาระแบบต่างๆ ที่นอกเหนือจากพีรามิดหัวกลับและพีรามิดหัวตั้ง เช่น การเล่าเรื่องตามลำดับเวลา การเล่าเรื่องแบบผสม ซึ่งใช้ทั้งพีรามิดหัวกลับและหัวตั้งในข่าวเรื่องเดียวกัน

5. วาทกรรม หมายถึง ชุดความหมายที่เป็นระบบหรือระบบความคิด ความเข้าใจที่ถูกผลิตขึ้นผ่านการรายงานข่าว เช่น คำพูด ข้อความ ภาพเคลื่อนไหวต่างๆ เพื่อให้ความหมายกับเรื่องหนึ่งเรื่องใด รวมถึงจารีตปฏิบัติ ความคิด ความเชื่อ คุณค่า และสถาบันต่างๆ ในสังคมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้นๆ

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับนักข่าวพลเมืองและข่าวพลเมือง

คำจำกัดความของนักข่าวพลเมืองค่อนข้างหลากหลาย อาทิ นักข่าวพลเมือง คือ พลเมือง หรือกลุ่มพลเมืองที่พร้อมจะแสดงบทบาทในกระบวนการรวบรวมรายงาน วิเคราะห์ และเผยแพร่ข่าวโดยมีเป้าหมายเพื่อให้เกิดข่าวสารที่เสรี เชื่อถือได้ ถูกต้องแม่นยำ มีมุมมองที่กว้างขวาง ซึ่งเป็นสิ่งซึ่งสังคมประชาธิปไตยต้องการ (Willis & Bowman, 2003) หรืออาจหมายความถึงประชาชนทั่วไป นักเคลื่อนไหวทางสังคม และสื่อทางเลือกที่มีบทบาทในการรวบรวมและรายงานเรื่องราวที่อยู่ นอกเหนือความสนใจของสื่อมวลชนกระแสหลัก ซึ่งแม้จะใช้ทักษะทางวารสารศาสตร์เช่นเดียวกันกับนักข่าวอาชีพ แต่งานของนักข่าวพลเมืองมักจะถูกรายงานด้วยวัตถุประสงค์และแนวคิดที่แตกต่างจากนักข่าวอาชีพ รวมทั้งใช้แหล่งข่าวที่เป็นแหล่งข่าวทางเลือก (Alternative Sources) หรือเป็นคนปกติธรรมดา

มากกว่าจะเป็นแหล่งข่าวราชการ เจ้าหน้าที่รัฐอย่างการ รายงานข่าวของนักข่าวอาชีพ (Radsch, 2013)

ส่วนลักษณะของข่าวที่นักข่าวพลเมืองเป็นผู้รายงาน ชูซาน แมคไบรด์ (Suzanne McBride) ผู้ช่วยคณบดีคณะวารสารศาสตร์ ซิกาโกคอลเลจ มหาวิทยาลัยโคโลัมเบีย กล่าวว่า สื่อกระแสหลักจะสนใจแต่ประเด็นข่าวใหญ่ๆ และต้องหาข่าวจากหลายแหล่ง แต่สื่อพลเมืองจะตรงข้ามกัน คือจะไปในพื้นที่ที่ไม่ค่อยมีคนไป สัมภาษณ์คนที่ไม่ค่อยถูกสัมภาษณ์ และมักไม่ค่อยได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานรัฐ ฉะนั้น บทบาทของนักข่าวพลเมืองจึงเสริมสร้างประชาธิปไตย รวมทั้งมักจะรายงานข่าวในประเด็นที่ตนมีส่วนเกี่ยวข้องกับ นอกจากนี้ สื่อพลเมืองยังยินดีหรือยินยอมให้สื่อกระแสหลักนำข่าวของพวกเขาไปเผยแพร่ ขณะที่สื่อกระแสหลักจะไม่ยอมให้ผู้อื่นใช้ข่าวของตน ทั้งนี้ เพราะสำหรับนักข่าวอาชีพ ข่าวก็คือสินค้า แต่สำหรับนักข่าวพลเมือง ข่าวก็คือข้อมูลที่ต้องการให้ผู้อ่าน และมีผู้พบเห็นมากที่สุด (เครือข่ายพลเมืองเน็ต, 2553)

2. แนวคิดเกี่ยวกับประเด็นข่าว แหล่งข่าว และโครงสร้างการรายงานข่าว

ประเด็นข่าว (News Peg) หมายถึง แง่มุมต่างๆ ของเหตุการณ์ที่มีความสำคัญที่สุด เป็นสาระหลักของเหตุการณ์ หรือเป็นแง่มุมของเหตุการณ์ที่นักข่าวตัดสินใจว่าสำคัญที่สุดในการนำเสนอไปยังประชาชน (ประสงค์ เลิศรัตนวิสุทธิ และอังธิดา ลิ้มปัทมปาณี, 2547; และ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช สาขานิติศาสตร์, 2549) โดยประเด็นข่าวแบ่งเป็น 3 ลักษณะ คือ 1) ประเด็นข่าวตามเหตุการณ์ หรือการมุ่งรายงานความคืบหน้าหรือแง่มุมที่สำคัญ โดดเด่นที่สุดของเหตุการณ์ 2) ประเด็นข่าวจากสมมติฐาน หมายถึง แง่มุมที่นักข่าวตั้งขึ้นจากสมมติฐานของตนเองที่มีต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และ 3) ประเด็นข่าวจากสภาพทั่วไป หมายถึง แง่มุมที่ผู้สื่อข่าวสังเกตพบจากเหตุการณ์ปกติทั่วไป ไปที่เกิดขึ้นและดำรงอยู่เป็นประจำ (ประสงค์ เลิศรัตนวิสุทธิ และอังธิดา ลิ้มปัทมปาณี, 2547)

แหล่งข่าว (Source) หมายถึง แหล่งข้อมูลซึ่งเป็นต้นตอของข่าว อาจเป็นบุคคล เหตุการณ์ หรือเอกสารที่อ้างอิงได้ (มาลี บุญศิริพันธ์, 2537, อ้างถึงใน ปุณณรัตน์ พิงคานนท์, 2548) อาจแบ่งประเภทแหล่งข่าวได้ดังนี้คือ 1) แหล่งข่าวบุคคล เป็นแหล่งข่าวที่นักข่าวนิยมใช้มาก

ที่สุด แบ่งเป็น 2 กลุ่มตามระดับความเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ โดยแหล่งข่าวชั้นต้น หมายถึง ผู้เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์โดยตรง ได้แก่ พยานผู้รู้เห็นเหตุการณ์ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ผู้อยู่ใกล้ชิดกับเหตุการณ์ และผู้ที่เชื่อได้ว่าเป็นผู้กระทำ หรือมีส่วนต้องรับผิดชอบในเหตุการณ์หรือการกระทำนั้น และแหล่งข่าวชั้นรอง เป็นแหล่งข่าวที่ไม่เกี่ยวข้องโดยตรงกับเหตุการณ์โดยตรง แต่สามารถให้ข้อมูลที่ เป็นประโยชน์ต่อข่าวได้ เช่น ผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ นักวิเคราะห์ 2) แหล่งข่าวเอกสาร เช่น ข่าว แจก ร่างสัญญา รายงานการประชุม เอกสารของหน่วยงานราชการ รายงานประจำปี ข่าวในหนังสือพิมพ์ ผลการสำรวจประชามติ (Poll) มินิซิสก์ วิดีทัศน์ ซีดี วีซีดี ฯลฯ (สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย, 2552)

ส่วนโครงสร้างการรายงานข่าว โดยทั่วไปนักข่าวใช้โครงสร้างการเขียนบทข่าว 2 ลักษณะ คือ 1) โครงสร้างการเขียนแบบปิรามิดหัวกลับ คือ เริ่มต้นจากสิ่งที่สำคัญที่สุดและน่าสนใจที่สุด และเขียนสิ่งที่สำคัญน้อยกว่า และน่าสนใจน้อยกว่าตามมา 2) โครงสร้างการเขียนแบบปิรามิดหัวตั้ง เริ่มเขียนข้อเท็จจริงที่มีความสำคัญน้อย หรือรายละเอียดปลีกย่อยไว้ในส่วนแรกๆ ของข่าว แล้วค่อยกล่าวถึงข้อมูลที่มีความสำคัญเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ที่ละน้อย ส่วนการเขียนแบบอื่นๆ ได้แก่ การเขียนแบบลำดับเหตุการณ์ ซึ่งเป็นการนำข้อเท็จจริงมากล่าวถึงโดยเรียงตามลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น จนถึงช่วงที่เหตุการณ์สิ้นสุดลง และการเขียนแบบผสม ซึ่งเป็นการเขียนข่าวที่มีประเด็นสำคัญหรือจุดสำคัญของข่าวมากกว่าหนึ่งประเด็น หรืออาจเป็นข่าวเรื่องเดียวที่มีข้อเท็จจริงสำคัญหลายประเด็น รวมถึงการนำเสนอข่าวที่มีเนื้อหารายละเอียดหลายเรื่อง หรือมีเนื้อหาหรือเหตุการณ์คนละเรื่องคนละประเด็นกัน แต่นำมาเรียบเรียงไว้ในข่าวเดียวกัน ดังนั้น รูปแบบในการเขียนข่าวช่วงแรกอาจจะเป็นปิรามิดหัวกลับ และมีรูปแบบปิรามิดหัวตั้งในช่วงต่อมาก็ได้ (ปุณณรัตน์ พิงคานนท์, 2548)

3. แนวคิดเกี่ยวกับวาทกรรม และการวิเคราะห์วาทกรรม

วาทกรรม หมายถึง การผลิตความหมายเกี่ยวกับความจริงในเรื่องต่างๆ ซึ่งหมายรวมถึงการผลิตชุดของความรู้ กฎเกณฑ์ และข้อปฏิบัติทางสังคม การมีสถาบัน

ทางสังคม และปฏิบัติการทางสังคมที่ต่อเนื่องมาจาก ความรู้นั้น ที่สำคัญก็คือ การเปลี่ยนแปลงให้คนนิยม ตัวเองตามความรู้ที่ถูกผลิตออกมา (อภิญา เพ็องฟูสกุล, 2543, หน้า 43) วาทกรรมจึงเป็นมากกว่าเรื่องของภาษา หรือคำพูด แต่หมายรวมถึงภาคปฏิบัติการจริงของ วาทกรรม (Discursive Practices) ซึ่งรวมถึงจารีตปฏิบัติ ความคิด ความเชื่อ คุณค่า และสถาบันต่างๆ ในสังคมที่ เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้นๆ อีกด้วย (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2542)

การวิเคราะห์วาทกรรมในความหมายนี้จึง หมายถึงการพยายามศึกษา และสืบค้นถึงกระบวนการ ขั้นตอน ลำดับเหตุการณ์ และรายละเอียดปลีกย่อยต่างๆ ในการสร้างอัตลักษณ์และความหมายให้แก่สรรพสิ่ง โดยเฉพาะประเด็นที่ว่าด้วย อำนาจ ความรู้ และความจริง เพื่อดูว่ามีการต่อสู้ช่วงชิงอำนาจนำ (Hegemony) ในการ กำหนดกฎเกณฑ์ว่าด้วยเรื่องนั้นๆ อย่างไรบ้าง มีความ เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับบุคคล สถาบัน สถานที่ เหตุการณ์ อะไรบ้าง และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการสร้าง รวมถึง การเก็บกด ปิดกั้น สิ่งเหล่านี้ของวาทกรรมมีอย่างไร ขั้นตอนวิเคราะห์วาทกรรมจึงมักเริ่มต้นด้วยคำถามง่ายๆ ว่าอะไรคือสิ่งที่กำลังศึกษา เพื่อตรวจสอบสืบค้นว่า ความหมายของวาทกรรมนั้นถูกสร้างขึ้นมาจากอย่างไร และ มีการเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง โดยสนใจกฎเกณฑ์หรือ บริบทที่เป็นตัวกำหนดสร้างความหมายให้วาทกรรมนั้น ขึ้นต่อไป คือ ดูว่าสิ่งที่ว่านั้นมีบทบาทหน้าที่อย่างไร ใคร เป็นผู้สร้างขึ้น (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2542)

4. แนวคิดเรื่องการเมืองเรื่องพื้นที่ (Politics of Space)

แนวคิดนี้นำมาอธิบายเนื้อหาบทกวีชาวพลเมืองใน ฐานะเป็น “พื้นที่” ทางการเมืองแบบหนึ่ง กล่าวคือ เป็น การเมืองของพื้นที่ (the politics of space) และเป็น พื้นที่ของการเมือง (the space of politics) ที่สังคม กำหนด/ผลิตขึ้น วิธีการจัดการหรือเข้าไปใช้ประโยชน์จาก พื้นที่ที่ถึงสะท้อนวิธีคิดที่เรามีต่อพื้นที่ (อภิญา เพ็องฟูสกุล, 2543) หรือสะท้อนภาพความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับ มนุษย์ มนุษย์กับสังคม

“พื้นที่” จึงเป็นเรื่องของการช่วงชิงการนำในการ กำหนดกฎเกณฑ์กติกา ในการสร้าง การให้คุณค่า ความหมาย ตลอดจนการกำหนดความสูง-ต่ำของพื้นที่

เมื่อเป็นเช่นนี้ ชีวิตประจำวันของคนจึงเกี่ยวข้องกับเรื่อง พื้นที่อย่างมาก เป็นชีวิตที่เต็มไปด้วยการต่อสู้เพื่อช่วงชิง อำนาจนำในการนิยาม/ให้ความหมาย และเมื่อพื้นที่เป็น เรื่องของการผลิตสร้าง บรรดาองค์ความรู้ที่ดำรงอยู่ เกี่ยวกับพื้นที่จึงเป็นเพียงเทคนิคในการตอกย้ำ/ผลิตซ้ำ พื้นที่เหล่านี้เป็นสำคัญ พื้นที่ ความรู้ และอำนาจจึงแยกกัน ไม่ออก (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2544)

5. ทฤษฎีนายทวารข่าวสาร

ศัพท์คำว่า “Gatekeeper” ถูกนำมาใช้ครั้งแรก โดยนักสังคมวิทยา เคิร์ท เลวิน (Kurt Lewin) ในปี 1943 โดยอธิบายว่านายทวารข่าวสาร คือ บุคคลผู้ควบคุมการส่ง ต่อของข่าวต่างๆ ไปยังช่องทางสื่อสารต่างๆ ในวงการ สื่อสารมวลชน นายทวารข่าวสาร จะหมายถึง นักข่าว บรรณาธิการข่าว เจ้าของสื่อมวลชน และบรรดาผู้โฆษณา ซึ่งทำหน้าที่ตรวจสอบ คัดเลือก เรียบเรียงข่าวสาร และ ควบคุมข่าวสารต่างๆ ไปยังประชาชนทั่วไป โดยอาศัย วิธีการคัดเลือก เรียบเรียงข่าว ตัดต่อ ลงเสียงรายการ ตลอดจนกำหนดเวลาเสนอข่าวและการลำดับความสำคัญ ของข่าว พฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมข่าวสารที่ กล่าวมานี้ ถือเป็นขั้นตอนหนึ่งของกระบวนการ Agenda-Setting หรือการกำหนดวาระสาร ซึ่งจะมีผลต่อการ กำหนดความสนใจของประชาชน (อรุณฯ เลิศจรยารักษ์, 2529)

อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันที่สื่ออินเทอร์เน็ตเข้ามา มีบทบาทอย่างมาก Singer (2006) พบว่า พลังของ นายทวารข่าวสารจะลดลงในยุคสังคมข่าวสารสมัยใหม่ อินเทอร์เน็ตกลายเป็นประตูที่เปิดกว้างและลดบทบาทการ เป็นนายทวารข่าวสารของสื่อมวลชนหรือใครก็ตาม นอกจากนี้ ผู้ใช้สื่ออินเทอร์เน็ตยังมีบทบาทในการผลิตและ การเผยแพร่ข่าวข่าวสารในโลกออนไลน์ผ่านเครือข่ายสื่อ สังคมออนไลน์ เช่น ทวิตเตอร์ เฟสบุ๊ก อีกด้วย กลายเป็น บทบาทที่ซูเมคเกอร์ เรียกว่า "audience gatekeeping" ซึ่งทำให้ผู้ผู้ชมสร้างกรอบคุณค่าข่าวของตนขึ้นมาเองว่า เรื่องใดควรเผยแพร่ส่งต่อ (Kwon, K. H., Oh, O., Agrawal, M., & Rao, H. R., 2012)

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นิตา หมอชาติ (2551) ทำวิจัยเรื่อง “โอเคเนชั่น บล็อกในฐานะวารสารศาสตร์ภาคพลเมือง” พบว่า เว็บไซต์ โอเคเนชั่นมีลักษณะเป็นวารสารศาสตร์ภาคพลเมือง

ซึ่งสมาชิกมีส่วนร่วมผลิตและบริหารจัดการเนื้อหาเพื่อเผยแพร่ผ่านบล็อกส่วนบุคคลได้อย่างอิสระ การมีส่วนร่วมของสมาชิกเว็บไซต์ปรากฏในรูปการแสดงความคิดเห็น การคัดกรองและบรรณาธิการ การตรวจสอบข้อเท็จจริง เนื้อหาในเว็บไซต์มีเอกลักษณ์เฉพาะด้าน มีรูปแบบและเนื้อหาที่ยืดหยุ่น และมีลักษณะการรายงานข่าวในระดับรากหญ้า อย่างไรก็ตาม เนื้อหาส่วนใหญ่ยังคงเป็นประเด็นจากความสนใจส่วนบุคคลของบล็อกเกอร์และประเด็นที่สะท้อนจากสื่อกระแสหลักมากกว่าประเด็นสาธารณะ อีกทั้งไม่มีการอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูล และมีความเป็นอัตวิสัยจากการสอดแทรกความคิดเห็นของบล็อกเกอร์ และการเล่าเรื่องด้วยมุมมองเพียงด้านเดียว ขณะที่พื้นที่ระบบแสดงความคิดเห็นทำหน้าที่เพื่อการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกเว็บไซต์ มากกว่าการโต้แย้งอย่างมีเหตุผล และไม่สามารถนำไปสู่ข้อสรุปร่วมกันเพื่อเคลื่อนไหวในประเด็นสาธารณะ เว็บไซต์โอเคเนชั่นจึงยังไม่สามารถเป็นพื้นที่สาธารณะอย่างเต็มรูปแบบได้

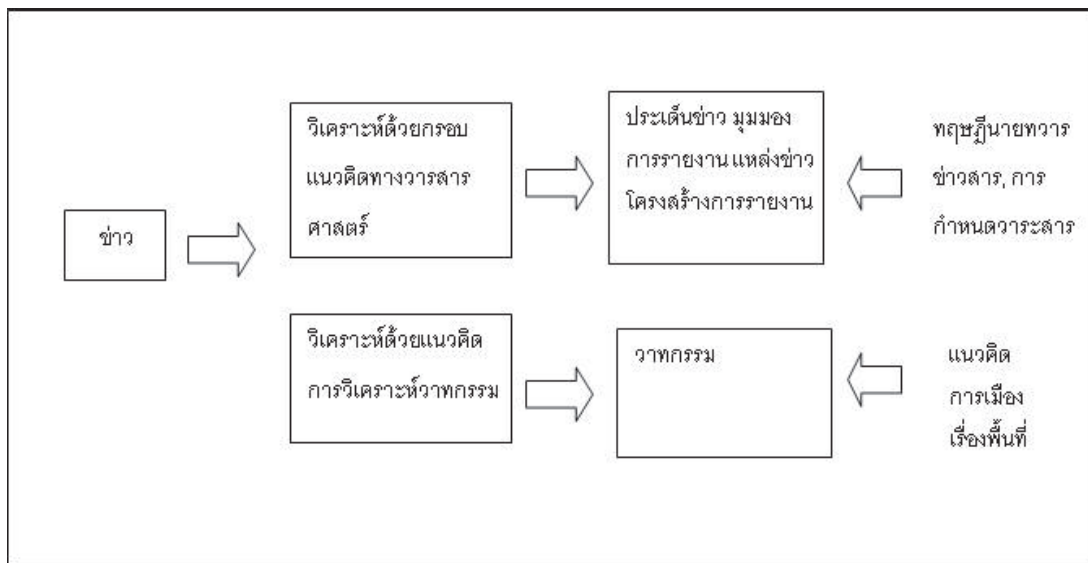
ระเบียบวิธีวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรคือรายการนักข่าวพลเมืองทุกตอนที่ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอสตั้งแต่วันที่ 12 มิถุนายน 2551 - 15 มิถุนายน 2555 โดยรวบรวมรายการนักข่าวพลเมืองในช่วงเวลาที่ศึกษาได้ทั้งสิ้นจำนวน 344 ตอน เมื่อได้มาแล้ว คำนวณหาจำนวนกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตรของ Taro Yamane (1973) กำหนดค่าความเชื่อมั่น 95 % ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 185 ตอน จากนั้นผู้วิจัยจึงสุ่มตัวอย่างอย่างง่ายจนครบจำนวนที่ต้องการแล้วแยกรายการเป็น 2 กลุ่มใหญ่ตามผู้ผลิตโดยกลุ่มแรก คือ งานข่าวพลเมืองที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายข่าว สถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอสเป็นผู้ผลิตขึ้น มีจำนวนทั้งสิ้น 8 ตอน และกลุ่มที่สอง คือ งานข่าวพลเมืองที่นักข่าวพลเมืองไทยพีบีเอสเป็นผู้ผลิตขึ้น มีทั้งสิ้น 177 ตอน

(สาเหตุที่จำนวนกลุ่มตัวอย่างแตกต่างกันมาก เนื่องจากวัตถุประสงค์ของรายการนักข่าวพลเมือง คือ การเป็นช่องทางออกอากาศแก่ข่าวที่ผลิตโดยนักข่าวพลเมือง โดยมีฝ่ายข่าวและสำนักเครือข่ายสื่อพลเมือง สถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอสดูแลคุณภาพงาน สัดส่วนส่วนใหญ่จึงเป็นงานของภาคพลเมือง ทว่าเมื่อมีโอกาสพิเศษ ฝ่ายสถานีไทยพีบีเอสก็จะผลิตข่าวเกี่ยวกับนักข่าวพลเมืองขึ้นมาบ้าง แต่เป็นสัดส่วนที่น้อยมากของรายการทั้งหมด จึงสุ่มได้กลุ่มตัวอย่างที่ทางไทยพีบีเอสผลิตขึ้นเองด้วย) จากนั้น ผู้วิจัยแยกรายการนักข่าวพลเมืองจำนวน 177 ตอน แยกตามภูมิภาคได้ ดังนี้ งานข่าวพลเมืองภาคใต้ 54 ตอน งานข่าวพลเมืองภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 69 ตอน งานนักข่าวพลเมืองภาคเหนือ 28 ตอน และงานนักข่าวพลเมืองภาคกลาง 26 ตอน

2. เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้แบบบันทึกการสังเกตเป็นเครื่องมือรวบรวมข้อมูล โดยนักวิจัยและผู้ช่วยวิจัยจะแยกกันจดบันทึกประเด็นการศึกษา ซึ่งได้แก่ ประเด็นข่าว มุมมองในการรายงาน หรือมุมมองของนักข่าวพลเมืองที่มีเหตุการณ์ หรือความเข้าใจต่อเหตุการณ์ที่รายงานของนักข่าวพลเมือง โครงสร้างการรายงานข่าว และประเภทแหล่งข่าว รวมถึงความหมายและวาทกรรมที่ปรากฏในข่าวแต่ละตอนจนครบทั้ง 177 ตอน หลังจากนั้นจึงนำข้อมูลที่จดบันทึกมาตรวจสอบความสอดคล้องกันของข้อมูล หากไม่สอดคล้องกัน นักวิจัยและผู้ช่วยวิจัยจะขมรายการนักข่าวพลเมืองตอนดังกล่าวพร้อมกันอีกครั้ง เพื่อตีความหมายของข้อมูลที่พบร่วมกัน กระทั่งข้อมูลทั้งหมดมีความสอดคล้องกัน จากนั้นจึงร่วมกันใส่รหัสข้อมูล เพื่อจำแนกข้อมูลในเบื้องต้น แล้วจึงวิเคราะห์ความเชื่อมโยงของข้อมูลที่ค้นพบ

3. การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้กรอบแนวคิดวิเคราะห์ทางทฤษฎีด้านล่างนี้เป็นกรอบในการวิเคราะห์ผลการศึกษาร่วมกับเทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลแบบหลายกรณีร่วมกัน (Cross-Case Analysis)

ภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดวิเคราะห์ทางทฤษฎี

ผลการศึกษาและการอภิปรายผล

1. รายงานนักข่าวพลเมืองที่ผลิตโดยฝ่ายข่าว สถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส

มีจำนวน 8 ตอน ทั้งหมดมีลักษณะเป็นรายงานพิเศษ อาทิ รายงานพิเศษนักข่าวพลเมือง อ.จนะ จ.สงขลา รายงานพิเศษนักข่าวพลเมืองราชสีไศล จังหวัดศรีสะเกษ และรายงานพิเศษนักข่าวพลเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

1.1 ประเด็นข่าว ผลงานทั้ง 8 ชิ้นมีประเด็นหลักเพียง 1 ประเด็น คือ ความสำคัญของสิทธิการสื่อสารของภาคพลเมือง ซึ่งเป็นประเด็นจากสถานการณ์ทั่วไป มิใช่ประเด็นข่าวที่เกิดจากตัวเหตุการณ์ที่มุ่งเน้นรายงานความคืบหน้าของเหตุการณ์

ข่าวแต่ละชิ้นประกอบด้วยประเด็นย่อยคล้ายคลึงกัน ได้แก่ ความหมาย บทบาท ความสำคัญ พลังของการรายงานข่าวพลเมือง และประโยชน์ที่นักข่าวพลเมืองตลอดจนชุมชนได้รับจากการรายงานข่าวพลเมือง เนื่องจากการเป็นนักข่าวพลเมืองมีฐานะเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนของสิทธิการสื่อสารของภาคพลเมือง จากประเด็นและเนื้อหาการรายงานทำให้สรุปได้ว่าวัตถุประสงค์ในการรายงานข่าวน่าจะเกิดจากความต้องการให้ผู้ชมเกิดความรู้ความเข้าใจว่านักข่าวพลเมืองคือใคร มีบทบาทอย่างไร บทบาทดังกล่าวสำคัญต่อชุมชนอย่างไร

1.2 มุมมองในการรายงาน พบว่า ผู้รายงานมีมุมมองที่ให้คุณค่ากับงานนักข่าวพลเมือง โดยเนื้อหาเล่า

ถึงผลที่เกิดขึ้นหลังนักข่าวพลเมืองนำเสนอปัญหาของชุมชน การใช้ข่าวพลเมืองเป็นเครื่องมือสร้างความเข้าใจกับสังคมภายนอกการใช้งานข่าวพลเมืองเผยแพร่องค์ความรู้ที่เคยจำกัดอยู่ในชุมชนให้ออกไปสู่สาธารณะจนมีหน่วยงานต่างๆ มาศึกษาดูงาน หรือมีสื่อมวลชนกระแสหลักเข้ามารายงานข่าว ความสำคัญของนักข่าวพลเมืองในฐานะ “ฟันเฟือง” สำคัญในการ “ขับเคลื่อนชุมชน” ทำให้ชุมชนเกิดความเปลี่ยนแปลง บอกเล่าเป้าหมายในการทำงานของนักข่าวพลเมืองที่มุ่งมั่นทำงานเพื่อชาวบ้าน และต้องการให้สังคมทราบข้อเท็จจริงในมุมมองของคนในพื้นที่ และอธิบายตัวตนของนักข่าวพลเมืองว่าเป็นใคร โดยเล่าผ่านมุมมองของ “คนวงใน” หรือ “เจ้าของเรื่อง” ซึ่งก็คือนักข่าวพลเมือง มีเพียงหนึ่งชิ้นที่ใช้มุมมองการเล่าของคนนอก ซึ่งเป็นนักสื่อสารมวลชนอาชีพ

1.3 การใช้แหล่งข่าว ส่วนใหญ่เป็นนักข่าวพลเมืองที่ส่งผลงานมาออกอากาศกับสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอสค่อนข้างสม่ำเสมอ เช่น ปัญญา คำลาภ ภาวิณี ไชยภาค คำปิ่น อักษร ทำให้ประสบการณ์ที่นักข่าวพลเมืองแต่ละคนเล่าผ่านเนื้อหารายการค่อนข้างหลากหลาย และมีความน่าเชื่อถือ เนื่องจากเป็นเจ้าของเรื่องเอง มีแหล่งข่าวผู้เชี่ยวชาญปรากฏอยู่เพียง 1 ชิ้น คือนักวิชาชีพสื่อสารมวลชน

1.4 โครงสร้างการรายงานข่าว มีทั้งแบบปิรามิดหัวกลับ และปิรามิดหัวตั้ง

1.5 วาทกรรม วาทกรรมที่ปรากฏคือวาทกรรมนักข่าวพลเมือง ซึ่งผู้ผลิตให้อำนาจนักข่าวพลเมืองเป็นผู้นิยามอัตลักษณ์ของตนเองขึ้นมา รวมถึงให้แสดงบทบาทเป็นผู้อธิบายบทบาทหน้าที่ และพลังของงานข่าวพลเมืองผ่านการผลิตซ้ำโดยวางอยู่บนฐานความเชื่อเรื่องสิทธิที่จะสื่อสาร (Right to Communicate) ซึ่งถูกย่ำว่าเป็นสิทธิอันชอบธรรมของพลเมืองทุกคน เช่น การอธิบายว่าการที่พลเมืองรายงานข่าว ในอีกด้านหนึ่งก็คือการปรากฏการณ์การเรียนรู้ใหม่ที่ไม่ใช่แค่การรายงานข่าว แต่ไปเสริมพลังให้แก่ภาคพลเมือง ทำให้พลเมืองมีอำนาจในการสื่อสารเข้าถึงสิทธิการสื่อสารอย่างแท้จริง เป็นผู้สร้างและรายงานเรื่องราวของตนด้วยตนเองผ่านพื้นที่สื่อสารสาธารณะ ดังนั้นในขณะที่งานเหล่านี้กล่าวถึงความสำคัญของสิทธิการสื่อสาร งานชิ้นเดียวกันนี้เองก็เน้นย้ำถึงการแสดงบทบาทหน้าที่ของสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอสในฐานะสื่อกระจายเสียงสาธารณะที่จะต้องเป็น “พื้นที่สาธารณะ” ให้แก่คนทุกกลุ่มในสังคมและสร้าง “การมีส่วนร่วมทางการสื่อสาร” ให้เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางอีกด้วย

ด้วยเหตุนี้ งานนักข่าวพลเมืองจึงกลายเป็นภาคแสดงของ “การขับเคลื่อนสื่อของภาคประชาชน” ซึ่งไม่เพียงแต่ทำให้พลเมืองมีอำนาจในการสื่อสาร หากยังไปเสริมการทำงานของสื่อกระแสหลัก ทั้งในฐานะ “ผู้เปิดประเด็น” และ “แหล่งข้อมูลในพื้นที่” งานข่าวพลเมืองจึงมิใช่แค่การรายงานข่าวความทุกข์ร้อนของชาวบ้าน แต่เป็นสื่อกลางในการเชื่อมร้อยกับทุกหน่วยงาน แม้แต่สื่อกระแสหลัก และมีบทบาทในการสร้างการรับรู้ ความเข้าใจแก่สมาชิกอื่นๆ ในสังคม เช่น

“...การเป็นนักข่าวพลเมืองคือการเป็นสื่อกลางระหว่างชาวบ้านกับสื่อกระแสหลัก เมื่อเรารายงานภูมิปัญญาการจัดการน้ำของชาวบ้านงาน อ.รัตนบุรี จ.สุรินทร์ ออกสู่สาธารณะ ก็มีหน่วยงานมาขอศึกษาดูงาน มีทีวีมาลงพื้นที่ จากข่าวเล็กๆที่เราทำก็ได้กลายเป็นสื่อบูชาข่าวในสื่อใหญ่...” (รายงานพิเศษนักข่าวพลเมืองรายปีศาล)

และ “...ในที่ที่สัญญาณโทรทัศน์ไปไม่ถึง เดเด นำผลงานของเขาไปฉายให้พี่น้องปกากะญอในลุ่มน้ำสาละวิน ได้ชม เพื่อให้พี่น้องได้เห็นเรื่องราวของพวกเขาได้ถูกนำมาบอกกล่าวต่อสังคมในวงกว้าง ทำให้สังคมเห็นและเข้าใจเรื่องราวของพวกเขาที่อพยพหนีภัยสงครามมาจากพม่า...” (รายงานพิเศษความภูมิใจของเดเด)

ในงานชิ้นเดียวกันนี้ เดเด เด็กหนุ่มนักศึกษาชาวปกากะญอนิยามความหมายของนักข่าวพลเมืองว่า “...นักข่าวพลเมือง คือ พลเมืองคนไหนก็ได้ที่จับกล้องบันทึกเรื่องราว ถ่ายทอดให้คนในสังคมได้รับรู้เรื่องราวของกลุ่มคนเล็กๆที่คนไม่รู้จัก ได้รู้ว่าเขาเป็นอย่างไร มีปัญหาอะไรบ้าง...”

ข่าวพลเมืองจึงมีสถานะที่แตกต่างจากข่าวโดยทั่วไป เป็นการขยายขอบเขตความหมายของ “ข่าว” ให้กว้างไกลขึ้นสำหรับนักข่าวพลเมืองแล้ว “ข่าว” คือ “ความรู้” ที่มาจากบุคคลเจ้าของเรื่องเอง และเป็นสิ่งที่มีคุณค่า เพราะสามารถเสริมพลังให้แก่ชุมชนของตน ฉะนั้นการรายงานเนื้อหาข่าวพลเมืองลักษณะนี้จึงมีสถานะเป็น “พื้นที่ที่ต่อรองอำนาจ” ในการเผยแพร่ส่งต่อ “ความรู้” และ “ความจริง” ต่อสังคม ซึ่งก่อนหน้านั้นถูกผูกขาดโดยสถาบันสื่อสารมวลชนมาโดยตลอด

2. รายงานนักข่าวพลเมืองที่ผลิตโดยนักข่าวพลเมืองไทยพีบีเอส

สำหรับเนื้อหาในส่วนนี้ ผู้วิจัยแบ่งผลการศึกษาเป็นสองส่วน ส่วนแรก คือ ผลการวิเคราะห์ประเด็นข่าว มุมมองในการรายงาน การใช้แหล่งข่าว และโครงสร้างการรายงาน ซึ่งเป็นการวิเคราะห์โดยอาศัยแนวคิดทางวารสารศาสตร์ ส่วนที่สองเป็นการนำเสนอผลการวิเคราะห์วาทกรรมด้วยแนวคิดการวิเคราะห์วาทกรรมและแนวคิดการเมืองเรื่องพื้นที่

2.1 การวิเคราะห์ประเด็นข่าว มุมมองในการรายงาน การใช้แหล่งข่าว และโครงสร้างการรายงาน

ผู้วิจัยสามารถสรุปภาพรวมตามภูมิภาคของนักข่าวพลเมืองไทยพีบีเอสผู้รายงานได้ดังตารางนี้

ตารางที่ 1 แสดงประเด็นข่าว มุมมองการรายงาน แหล่งข่าว โครงสร้างการรายงานข่าวของนักข่าวพลเมืองไทยพีบีเอส 4 ภาค

ภาค	ประเด็นข่าว	มุมมองในการรายงาน	การใช้แหล่งข่าว	โครงสร้างการรายงาน
ใต้ (54 ตอน)	1. เรื่องราวในพื้นที่ 3 จ. ชายแดนใต้ 2. ปัญหาและวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ 3. กิจกรรมเคลื่อนไหว ปัญหา และการพิสูจน์ความเป็นไทยของกลุ่มไทยพลัดถิ่น 4. ปัญหาและการแก้ไขปัญหาทั่วไปในชุมชน การจัดการ และพึ่งพาตนเอง 5. ภูมิปัญญาในท้องถิ่น	1. คนในพื้นที่ 3 จ.ชายแดนใต้ ต้องการความสงบ 2. ความไร้สัญชาติทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ต้องเผชิญปัญหาไร้สิทธิถือครองที่ดินของบรรพบุรุษ 3. วิถีชีวิตของชนกลุ่มน้อยที่เปลี่ยนแปลงเพราะการพัฒนาภายนอก 4. การเข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา 5. สนับสนุนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน 6. ให้คุณค่ากับภูมิปัญญาในฐานะทางออกของปัญหาในชุมชน	คนในพื้นที่ คนนอกชุมชน เช่น ทหาร นักวิชาการ	พีรามิดหัวตั้ง พีรามิดหัวกลับ
ตะวันออก เฉียงเหนือ (69 ตอน)	1. ผลกระทบของการพัฒนาอุตสาหกรรมและโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ต่อภาคเกษตรกรรมและสิ่งแวดล้อม 2. วิถีชีวิตของคนในชุมชน ซึ่งมีวัฒนธรรมประเพณีเป็นศูนย์กลาง 3. เรื่องราวในพื้นที่ 4. การจัดการน้ำ	1. เล่าถึงผลกระทบจากการพัฒนาอุตสาหกรรม 2. อธิบายคุณค่าของประเพณี และสะท้อนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม 3. ชี้ให้เห็นปัญหาการจัดการน้ำของภาครัฐ และเรียกร้องให้แก้ไข 4. เสนอให้แก้ไขปัญหากรรมสิทธิ์ที่ดินด้วยการออกโฉนดชุมชน	คนในชุมชน คนนอกชุมชน เช่น นักวิชาการ	พีรามิดหัวกลับ พีรามิดหัวตั้ง แบบผสม เล่าตามลำดับเวลา
ตะวันออก เฉียงเหนือ (69 ตอน)	5. ความไม่เป็นธรรมจากปัญหากรรมสิทธิ์ที่ดิน 6. คุณค่าของภูมิปัญญาพื้นบ้าน อัตลักษณ์ชุมชน 7. การขาดสิทธิในการจัดการทรัพยากรในชุมชน 8. ปัญหาเรื่องสัญชาติ	5. การให้คุณค่าภูมิปัญญา ในฐานะเครื่องมือที่สร้างพลังและเป็นทางออกให้แก่ปัญหาของชุมชน 6. ให้คุณค่ากับการเสริมพลังแก่ชุมชนโดยให้ชุมชนบริหารจัดการตนเอง 7. สะท้อนความดีใจของคนไร้สัญชาติในวันที่ได้สัญชาติ		

ตารางที่ 1 แสดงประเด็นข่าว มุมมองการรายงาน แหล่งข่าว โครงสร้างการรายงานข่าวของนักข่าวพลเมืองไทยพีบีเอส 4 ภาค (ต่อ)

ภาค	ประเด็นข่าว	มุมมองในการรายงาน	การใช้แหล่งข่าว	โครงสร้างการรายงาน
เหนือ (28 ตอน)	<ol style="list-style-type: none"> วิถีชีวิตชนกลุ่มน้อย ประเพณีวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ของชนกลุ่มน้อย การติดตามนโยบายแก้ไขปัญหาสุขภาพ เรื่องราวของกะเหรี่ยงแดงในรัฐคะเรนนี พม่า ความขัดแย้งเรื่องที่ดินระหว่างกะเหรี่ยงกับกรมป่าไม้ กิจกรรมช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วม ความเห็นของประชาชนต่อนโยบายประชานิยมที่พรรคการเมืองนำมาหาเสียง ผลกระทบจากการสร้างเขื่อนในพม่าต่อชุมชนกะเหรี่ยงในพม่า กิจกรรมกระชับความสัมพันธ์ของเด็กไทยใหญ่ เรื่องราว วิถีชีวิตของชนกลุ่มน้อยจากพม่าที่ลี้ภัยมาอาศัยในไทย วิธีการจัดการตนเองบนฐานของภูมิปัญญาของท้องถิ่น 	<ol style="list-style-type: none"> วิถีชีวิตชนกลุ่มน้อยเปลี่ยนเพราะทุนนิยม ความพยายามอนุรักษ์ประเพณี ปัญหาที่เกิดจากความไร้สุขภาพ เปิดโอกาสให้ชนกลุ่มน้อยในพม่าได้สื่อสาร การจัดการป่าที่ให้ชุมชนมีส่วนร่วม เน้นความเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย แม้จะเป็นชนกลุ่มน้อย เน้นการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น และพลังของภาคประชาชนในการตรวจสอบการนักการเมือง ผลกระทบของการสร้างเขื่อนต่อสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิต มิตรภาพที่ไม่แบ่งแยกด้วยกำแพงสุขภาพ อธิบายสาเหตุที่ชนกลุ่มน้อยจากพม่าต้องลี้ภัย ให้คุณค่ากับการจัดการตนเอง อัตลักษณ์ ศิลปวัฒนธรรมของชุมชน 	คนในชุมชน	<p>ปิรามิดหัวกลับ</p> <p>ปิรามิดหัวตั้ง</p> <p>แบบผสม</p>
กลาง (26 ตอน)	<ol style="list-style-type: none"> ความไม่เป็นธรรมของมาตรการป้องกันและช่วยเหลือผู้ประสบภัย กิจกรรมการช่วยเหลือกันเองของผู้ประสบภัยน้ำท่วม ผลจากน้ำท่วมต่อคนเล็กคนน้อย มาตรการรับมือกับปัญหาน้ำท่วมของชุมชน 	<ol style="list-style-type: none"> รัฐมุ่งปกป้องภาคอุตสาหกรรมมากกว่าภาคเกษตรกรรม ให้คุณค่ากับแนวทางการจัดการปัญหาน้ำท่วมของภาคประชาชน การช่วยเหลือของรัฐมาไม่ถึงคนที่มีฐานะยากจน ชนชั้นล่าง 	<p>คนในชุมชน</p> <p>เช่น ผู้ประสบภัยน้ำท่วม</p> <p>คนนอกชุมชน</p> <p>เช่น เจ้าหน้าที่รัฐ</p>	<p>ปิรามิดหัวกลับ</p> <p>ปิรามิดหัวตั้ง</p>

ตารางที่ 1 แสดงประเด็นข่าว มุมมองการรายงาน แหล่งข่าว โครงสร้างการรายงานข่าวของนักข่าวพลเมืองไทยพีบีเอส 4 ภาค (ต่อ)

ภาค	ประเด็นข่าว	มุมมองในการรายงาน	การใช้แหล่งข่าว	โครงสร้างการรายงาน
กลาง (26 ตอน)	5. ผลกระทบจากนโยบายขึ้น ค่าแรง 300 บาท 6. เรียกร้องให้รัฐดูแลสวัสดิภาพ ของแรงงาน 7. กิจกรรมที่สะท้อนการ จัดการและพึ่งพาตนเอง 8. คุณค่าของโบราณวัตถุใน ชุมชน	4. การจัดการตนเองของชุมชน ช่วยกันขุดลอกคูคลอง 5. ความทุกข์ยากของแรงงาน 6. อธิบายความเดือดร้อน และ ยื่นข้อเสนต่อรัฐบาล 7. ชี้ให้เห็นพลังของชุมชน 8. การมีส่วนร่วมของชุมชนใน การอนุรักษ์โบราณวัตถุ		

จากตารางพบว่า ประเด็นข่าวส่วนใหญ่ได้มาจากสภาพทั่วไปที่ดำเนินอยู่ในชุมชน เช่น ประเด็นวิถีชีวิต อัตลักษณ์ของชุมชน พิธีกรรมต่างๆ ในชุมชน อีกส่วนหนึ่งเป็นประเด็นข่าวตามเหตุการณ์ เช่น การผ่านกฎหมายให้คนไทยพลัดถิ่นแปลงสัญชาติ ผลกระทบจากน้ำท่วมในภาคกลาง อย่างไรก็ตาม โดยทั่วไป เรื่องราวที่นักข่าวพลเมืองรายงานส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นในชุมชนของตน

เมื่อพิจารณาแยกตามภูมิภาคพบว่า ประเด็นข่าวที่นักข่าวพลเมืองทั้ง 4 ภาคนำเสนอ คือ ประเด็นการจัดการและพึ่งพาตนเองเพื่อแก้ไขปัญหาที่ชุมชนประสบ เช่น การจัดการน้ำ การแก้ไขปัญหาหยาบ อุทกภัย และปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชน กิจกรรมเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน คุณค่าของภูมิปัญญา ศิลปวัฒนธรรม และประเพณีในชุมชน และผลกระทบที่เกิดจากแผนพัฒนาหรือนโยบายของภาครัฐ โดยเฉพาะงานของนักข่าวพลเมืองภาคอีสาน และภาคใต้ พบว่ามีกรรายงานข่าวดังกล่าวหลายชิ้น โดยเฉพาะงานของนักข่าวพลเมืองกลุ่มสื่อเสียงคนอีสาน ซึ่งอธิบายผลกระทบจากการสร้างเขื่อนราษีไศล งานของนักข่าวพลเมืองกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอุดรธานีที่แสดงจุดยืนชัดเจนว่าต่อต้านการทำเหมืองแร่โปแตชในพื้นที่ และงานของรวงทอง จันทา และคำปิ่น อักษร นักข่าวพลเมืองจ.อุบลราชธานี ซึ่งต่อต้านการสร้างเขื่อน และโรงไฟฟ้าในพื้นที่ และงานของนักข่าวพลเมืองกลุ่มจะนะ จ.สงขลา ที่ชี้ให้เห็นผลกระทบของการพัฒนาต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และการหาอยู่หากินของชาวบ้านในพื้นที่

ปัญหาความขัดแย้งระหว่างรัฐกับชาวบ้าน โดยเฉพาะกรณีที่ดินทำกินก็ปรากฏในงานนักข่าวพลเมืองทั้ง 4 ภาคด้วยเช่นกัน ซึ่งในข่าวของนักข่าวพลเมืองภาคใต้ นอกจากจะรายงานถึงความขัดแย้งเรื่องที่ดินระหว่างนายทุนกับชาวบ้านแล้ว ยังมีประเด็นข่าวที่สะท้อนความขัดแย้งเรื่องที่ดินระหว่างชาวบ้านกับกรมป่าไม้อีกด้วย

การเลือกรายงานประเด็นดังกล่าวจึงสะท้อนวาระร่วมของประเทศอันเป็นผลมาจากการกำหนดวาระสารของนักข่าวพลเมือง ขณะเดียวกันการให้ข้อมูลบริบทซึ่งสะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชนแต่ละแห่ง ทำให้ผู้ชมได้รับข้อมูลว่าแม้จะประสบปัญหาเดียวกัน แต่รายละเอียดปลีกย่อย หรือชุดของคำอธิบายก็มีความแตกต่างกันตามวิถีชีวิตของแต่ละชุมชน

การคัดเลือกและรายงานประเด็นข่าวเหล่านี้ทำให้ทราบวาระ สำหรับนักข่าวพลเมืองแล้ว “ข่าว” ของพวกเขา คือ เรื่องราวที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น บางเรื่องเป็นเรื่องธรรมดาสำหรับพวกเขา เช่น เรื่องประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ ตลอดจนวิถีชีวิต และยิ่งสะท้อนบทบาทการเฝ้าระวังเตือนภัย เป็นสื่อกลางระหว่างรัฐกับชุมชน เป็นพื้นที่สาธารณะ รวมถึงเป็นปากเป็นเสียงแทนชาวบ้าน

ส่วนมุมมองการรายงานข่าว พบว่าตั้งอยู่บนฐานคิดที่ให้คุณค่าแก่แนวคิดการพึ่งพาตนเอง และการมีส่วนร่วมเชิงนโยบาย โดยชี้ให้เห็นว่าการจัดการปัญหาต่างๆ ด้วยตนเองจะทำให้ชุมชนเข้มแข็ง ผ่านกระบวนการตั้งคำถามกับสิ่งที่เกิดขึ้นในชุมชน (ปัญหา) การรวบรวมข้อมูลหรือทำวิจัยในแบบฉบับของชาวบ้าน ซึ่งช่วยให้เกิดการ

ทบทวนภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่น ทำให้ชุมชนตระหนักในคุณค่าของภูมิปัญญา และชุดความรู้ของตนเอง เกิดองค์ความรู้ที่มาจากในชุมชน กระทั่งนำไปสู่คำตอบที่นำไปใช้ได้ผลจริง วิธีคิดดังกล่าวนี้ปรากฏอย่างชัดเจนในงานของนักข่าวพลเมืองที่ทำงานอยู่ในองค์กรพัฒนาภาคเอกชน หรือมีการรวมกลุ่มกันในลักษณะเครือข่ายที่เคลื่อนไหวประเด็นทางสังคม เช่น งานของสุรียณ วงศ์เบ็ง นักข่าวพลเมือง จ.น่าน และภาวิณี ไชยภาค นักข่าวพลเมือง จ.สงขลา เป็นต้น

ข่าวพลเมืองส่วนใหญ่ยังถูกรายงานโดยผู้รายงานให้ความสำคัญกับข้อมูลบริบทแวดล้อม รวมทั้งข้อมูลภูมิหลัง มากกว่าจะนำเสนอเฉพาะประเด็นที่ต้องการสื่อสารเพียงลำพัง ทำให้วิเคราะห์ได้ว่าข่าวพลเมืองมีจุดมุ่งหมายในการสร้างความเข้าใจ ในบางกรณีพบว่านักข่าวพลเมืองมีจุดมุ่งหมายให้สังคมเข้าใจและเห็นใจปัญหาที่เกิดขึ้นกับกลุ่มของตน เช่น ข่าวเรียกร้องสัญชาติไทยของเครือข่ายคนไทยพลัดถิ่น ข่าวคนไทยใหญ่ของกลุ่มฉานยูธพาวเวอร์ และข่าวของกลุ่มสื่อเสียงคนอีสาน ซึ่งต้องการให้สังคมเข้าใจปัญหาผลกระทบจากการสร้างเขื่อน ซึ่งมีต่อสิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิตของพวกเขา เป็นต้น

นอกจากนี้ ความที่นักข่าวพลเมืองนิยมรายงานข่าวโดยตีความหรือบอกเล่าผ่านมุมมองของตนในชุมชนเป็นหลัก ทำให้เนื้อหาข่าวส่วนใหญ่มีศูนย์กลางการเล่าเรื่องอยู่ที่วิถีชีวิต ซึ่งเกี่ยวข้องกับความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม และภูมิปัญญาของชุมชน ความรู้ที่ครั้งหนึ่งเคยถูกจำกัดในชุมชนจึงแพร่กระจายสู่ภายนอก ทำให้คนในสังคมมีทางเลือกมากขึ้นในการทำความเข้าใจกับปรากฏการณ์ใดปรากฏการณ์หนึ่ง

สำหรับประเด็นข่าวที่เป็นความขัดแย้ง ส่วนใหญ่นักข่าวพลเมืองมักใช้มุมมองในการรายงานโดยให้ความสำคัญกับผลที่เกิดขึ้น มากกว่าจะเน้นย้ำสาเหตุของปัญหา เพื่อหลีกเลี่ยงการสร้าง ความขัดแย้ง ซึ่งอาจเป็นเพราะนักข่าวพลเมืองอาศัยอยู่ในพื้นที่เกิดเหตุ จึงง่ายที่จะได้รับผลกระทบจากรายงานข่าว

ด้านการใช้แหล่งข่าว พบว่ามีการใช้แหล่งข่าวที่เป็นคนในชุมชนมากกว่าคนนอกชุมชน เนื่องจากข่าวส่วนใหญ่เกิดขึ้นภายในชุมชนของตนเอง แต่ทั้งนี้ก็ได้ปฏิเสธแหล่งข่าวที่เป็นคนนอกพื้นที่ ในบางกรณีพบการใช้แหล่งข่าวราชการ แต่ส่วนใหญ่แหล่งข่าวจะเป็นคนเจ้าของ

เรื่องที่มีบทบาทเป็นผู้ส่งต่อความรู้ในแบบฉบับของชุมชนสู่สังคมภายนอก ผู้อธิบายหรือให้ข้อมูลยืนยันถึงข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น

การใช้แหล่งข่าวเป็นคนในชุมชน เจ้าของเรื่องหรือตัวนักข่าวพลเมืองเองทำให้นักข่าวพลเมืองอยู่ในภาวะที่ “เข้าถึง” และ “ถือครอง” อำนาจการสื่อสาร ซึ่งนำมาซึ่งอำนาจในการสถาปนาความจริงผ่านการรายงานข่าวของตนด้วยตนเอง การรายงานข่าวโดยอาศัยความรู้ของ “เจ้าของเรื่อง” เพียงลำพัง จึงไม่เพียงแต่ “ยกระดับ” หากยัง “นำพา” ความรู้ที่ชุมชนท้องถิ่นเป็นผู้สร้างขึ้น ให้มีโอกาสแพร่กระจายผ่านพื้นที่สาธารณะอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม การที่แหล่งข่าวในงานเหล่านี้จำกัดอยู่เฉพาะคนในชุมชน หรือเจ้าของเรื่อง ทำให้ขาดความรอบด้านของแหล่งข้อมูล แต่การที่เจ้าของเรื่องเป็นผู้ส่งสารเอง ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าทำให้นักข่าวพลเมืองมีความลึกในแบบฉบับของตนเอง

ส่วนโครงสร้างการรายงานข่าว พบว่ามีรูปแบบที่หลากหลาย ทั้งแบบพีระมิดหัวกลับ พีระมิดหัวตั้ง เล่าตามลำดับเวลา และแบบผสม ซึ่งแบบหลังมักพบในการรายงานข่าวที่มีประเด็นข่าวหลายประเด็น ซึ่งมีอยู่จำนวนไม่น้อย การรายงานข่าวโดยมีประเด็นข่าวมากกว่าหนึ่งประเด็นมีความหมาย เพราะสะท้อนวิธิมองปัญหาของคนในชุมชนว่า มองแบบเป็นองค์รวมมากกว่าจะแยกส่วน ข่าวพลเมืองที่พวกเขา รายงานจึงมีทั้งประเด็นหลัก ประเด็นรอง หรือมีการเล่าถึงเหตุการณ์มากกว่าหนึ่งเหตุการณ์ และนิยมรายงานโดยแสดงถึงความสัมพันธ์ของแต่ละเหตุการณ์

2.2 ผลการวิเคราะห์หาทฤษฎี

แม้งานนักข่าวพลเมืองจะมีมากถึง 177 ตอน หากเมื่อวิเคราะห์ชุดความหมายที่ปรากฏในเนื้อหาของข่าวทั้งหมดแล้ว พบว่าวาทกรรมที่ถูกผลิตซ้ำจากนักข่าวพลเมืองทั้ง 4 ภาค คือ วาทกรรมการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนฐานการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งมีฐานะเป็น “วาทกรรมกระแสรอง” ที่ถูกผลิตขึ้นผ่านภาคปฏิบัติการของวาทกรรมในรูปแบบงานข่าวพลเมือง เพื่อปะทะ/โต้แย้ง และลดทอนความสำคัญของกระบวนการพัฒนากระแสหลักที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชุมชนของตน

นอกจากวาทกรรมดังกล่าวจะทวงคืน/ช่วงชิงอำนาจในการบริหารจัดการดูแลทรัพยากรธรรมชาติใน

ท้องถิ่นของตนแล้ว ยังแสดงถึงความต้องการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจเชิงนโยบายที่อาจจะส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง เช่น ชาว “การจัดการเหมืองฝายที่ ตำบลถ้ำมดอง จังหวัดน่าน” ของสุเรียน วงศ์เป็ง ที่นำเสนอการจัดการน้ำร่วมกันของชุมชนโดยยึดหลักมีน้ำใจต่อกัน ตามความเชื่อที่ไม่มีใครเป็นเจ้าของธรรมชาติ จนเกิดเป็นวัฒนธรรมการใช้น้ำอย่างเท่าเทียมกัน หรืองานของนักข่าวพลเมือง อ.จนะ จ.สงขลาที่รายงานผลกระทบของโครงการพัฒนาภาครัฐต่อสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตของผู้คนในพื้นที่ผ่านข่าว “ตามหาชายหาดที่หายไป” และ “ผลกระทบจากการก่อสร้างโรงไฟฟ้า” นอกจากนั้น ยังมีงานของนักข่าวพลเมืองเครือข่ายคนไทยพลัดถิ่นที่เรียกร้องให้รัฐแก้ไขปัญหาสัญชาติตามแนวทางของกลุ่ม คือ การขอคืนสัญชาติ มิใช่แปลงสัญชาติตามที่รัฐเสนอ และข่าว “เทศกาลตักปลาต่อชะตาแม่น้ำโขง จ.อุบลราชธานี” ซึ่งไม่ใช่การรายงานข่าวเหตุการณ์ธรรมดา หากแสดงถึงการต่อต้านโครงการก่อสร้างเขื่อนบนวิถีความเชื่อ ประเพณีของชุมชน

ในขณะเดียวกัน เนื้อหาข่าวพลเมืองก็สร้างและผลิตซ้ำวาทกรรมที่ทำให้คุณค่ากับภูมิปัญญา ประเพณี วัฒนธรรมในฐานะองค์ความรู้ของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งครั้งหนึ่งถูกกดทับด้วยองค์ความรู้สมัยใหม่ในพื้นที่คืนกลับมาในฐานะ “อาวุธ” ในการต่อสู้และปลดแอกชุมชนท้องถิ่นจากกระบวนการพัฒนาสมัยใหม่ วาทกรรมชุดนี้ปรากฏอยู่ในงานของนักข่าวพลเมืองจำนวนมาก เช่น งานนักข่าวพลเมือง อ.คลองโยง จ.นครปฐม ที่เรียกร้องการแก้ไขปัญหาดินด้วยโฉนดชุมชน ชาว “พันธุ์ข้าวพื้นเมือง จ.กาฬสินธุ์” นำเสนอความสำคัญของการเลือกพันธุ์ข้าวที่จะปลูกว่า จะเลือกด้วยเหตุผลใด ระหว่างปลูกเพื่อตลาดกับปลูกเพื่อวิถีชีวิตและสร้างความหลากหลายของพันธุ์ข้าวให้เหมาะสมกับพื้นที่ ชาว “ลงแขกเขานา ชาวบ้านทำนารวมที่ร้อยเอ็ด” ที่นำเสนอวิธีการแก้ไขปัญหาวานานาไม่มีที่นาทำกิน โดยการลงแขกเขานา และช่วยกันทำนารวม ชาว “ปลาร้าแลกข้าว จ.อุบลฯ” ที่นำเสนอวิถีชีวิตเรียบง่าย ทว่ามีประสิทธิภาพในการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดให้พอเพียง เช่นเดียวกับชาว “เบี้ยกุดชุม จ.ยโสธร” ที่นำเสนอว่าชุมชนใช้เบี้ยกุดชุมอย่างไร ใช้เพื่ออะไร เกิดปัญหาอะไร และแก้ไขอย่างไร โดยย้ำว่าคุณค่าของเบี้ยกุด

ชุมไม่ใช่แค่การเป็นเงินตรา แต่ทำให้เกิดการพึ่งพาตนเองของชุมชน

ภายใต้งานเหล่านี้ จึงพบการตั้งคำถามต่อการพัฒนาในแบบตะวันตกอย่างมีนัยสำคัญ ขณะเดียวกันก็พบการสร้างทางเลือกใหม่ด้วยตนเอง โดยรื้อถอนแนวการพัฒนาแบบตะวันตก เน้นระบบเศรษฐกิจในชุมชน ให้มีความสำคัญกับการพึ่งพาตนเอง และส่งเสริมให้ประชาชนท้องถิ่นมีสิทธิที่จะกำหนดวิถีชีวิตและทิศทางการพัฒนาของตนเอง พร้อมกับกับการบริหารจัดการ และดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนของตน สอดคล้องกับการพัฒนา “แนววัฒนธรรมชุมชน” ที่พยายามค้นหาเอกลักษณ์ของท้องถิ่นที่เรียกว่า “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” ซึ่งได้แก่ กิจกรรม พิธีกรรม ความเชื่อของชาวบ้านในลักษณะที่มีหน้าที่ตอบสนองต่อการแก้ไขปัญหาบางอย่าง และนำความรู้เหล่านั้นมาสร้างจัดการพัฒนา โดยมุ่งหวังให้ชาวบ้านสามารถพึ่งพาตนเองได้ (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2534)

ตัวอย่างเช่น ชาว “พื้นจมซัง คั้นทรัพยากรทางทะเลให้ปัตตานี” ของนักข่าวพลเมืองชายแดนใต้ที่ให้ปราชญ์ชาวบ้านกล่าวถึงวิธีการจมซัง หรือการนำทางมะพร้าวไปแช่น้ำทะเลเพื่อทำให้เกิดแหล่งอาหารและเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ทะเล เพื่อสะท้อนว่าการดูแลทรัพยากรทางทะเลนั้น คนที่ทำได้ดีที่สุดก็คือคนที่มีชีวิตพึ่งพาทะเลนั่นเอง หรือชาวที่แฝงวาทกรรมเกษตรทางเลือกอย่างชาว “พื้นอธิปไตยทางอาหาร อนุรักษ์พันธุกรรมพื้นบ้านที่บ้านโจด จ.ร้อยเอ็ด” ที่ย้ำว่าชาวนาสามารถพัฒนาพันธุ์ข้าวได้เช่นเดียวกับนักวิชาการ และมีเนื้อหาที่แสดงพลังของชาวนาที่ไม่ยอมจำนนต่อระบบการปลูกพืชของบริษัทยักษ์ใหญ่ หรือชาว “มหกรรมเกษตรอินทรีย์ จ.สุรินทร์” ที่สะท้อนถึงคุณค่าของพืชผักปลอดสารพิษจากการทำเกษตรทางเลือก

อย่างไรก็ตาม แม้ประเด็นข่าวที่นักข่าวพลเมืองแต่ละภูมิภาคนำเสนอจะมีความแตกต่างกัน หากข่าวพลเมืองที่แฝงวาทกรรมการพัฒนาดังกล่าวก็ฉายภาพร่วมกันว่า กระบวนการพัฒนาที่เหมาะสมจะต้องเน้นที่ความเท่าเทียมกัน การพึ่งพาตนเอง และรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมของท้องถิ่นมากกว่าที่จะสนใจการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ เนื้อหาข่าวเหล่านี้จึงไม่ต่างอะไรกับสนามการต่อสู้ทั้งในระดับปรากฏการณ์และวาทกรรมระหว่าง

กระแสโลกาภิวัตน์กับกระแสท้องถิ่นภิวัตน์ รวมทั้งสะท้อน กระบวนทัศน์และยุทธศาสตร์การพัฒนาที่แตกต่างกัน ระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชน (พัฒนา กิตติอาษา, 2543, หน้า 13)

นอกจากวาทกรรมการพัฒนาแล้ว วาทกรรมอีกชุดหนึ่งที่ปรากฏในงานของนักข่าวพลเมืองกลุ่มเครือข่ายไทยพลัดถิ่น และกลุ่มชาติพันธุ์ คือ วาทกรรมความเป็นไทยและความเป็นอื่น ซึ่งสร้างขึ้นโดยรัฐชาติ เพื่อพยายามกลืนวัฒนธรรมท้องถิ่นให้เป็นวัฒนธรรมหลัก ขณะเดียวกันก็สร้างความเป็นไทยแบบหนึ่งเดียวขึ้นมา ทำให้คนต่างชาติพันธุ์ หรือชาติพันธุ์ส่วนน้อยกลายเป็นคนชายขอบ ถูกกีดกัน จำกัดพื้นที่ และไม่ให้ความสำคัญ (สุริชัย หวันแก้ว, 2546)

วาทกรรมดังกล่าวนี้แฝงอยู่ในการรายงานสภาพปัญหาอันเกิดจากการไม่ได้รับสัญชาติไทย การเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องสัญชาติไทย กิจกรรมกระชับมิตรภาพของคนต่างชาติพันธุ์ อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ความเชื่อ และวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ งานบางชิ้นยังสะท้อนความพยายามในการสร้างวาทกรรมอีกชุดหนึ่งขึ้นมาต่อรองวาทกรรมความเป็นไทยที่รัฐสร้างขึ้น เช่น ชาว “กาหยง ชับหย่ง การละเล่นพื้นบ้าน” ของกลุ่มเครือข่ายคนไทยพลัดถิ่นที่สื่อสารว่า ความเป็นไทยสามารถพิสูจน์และรับรองได้ด้วยหลักฐานทางสังคมมานุษยวิทยาและประวัติศาสตร์ชุมชน มิใช่การพิสูจน์ตามกฎที่รัฐบัญญัติขึ้นเท่านั้น

นอกจากนี้ การที่นักข่าวพลเมืองไทยใช้ภาษาถิ่นของตนในการรายงาน ทำให้ผู้ชมได้ยินภาษาที่หาฟังได้ยาก เช่น ภาษาปกากะญอ ภาษาอุรกลาวัย เบื้องหลังเรื่องราวที่เกิดขึ้น จึงมีความจริงชุดหนึ่งแฝงอยู่ นั่นคือ สังคมไทย ประกอบขึ้นจากกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางภาษา และชาติพันธุ์ ซึ่งเป็นวาทกรรม “ความเป็นไทย” ที่ท้าทาย “ความเป็นไทย” ที่ “รัฐ” เพียรสร้างขึ้นผ่านสถาบันต่างๆ อันเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้แม้นักข่าวพลเมืองจะพูดภาษาถิ่นของตนในการรายงานข่าวเพื่อออกอากาศในสื่อโทรทัศน์ระดับชาติได้ แต่ก็ต้องมีคำบรรยายใต้ภาพภาษาไทยประกอบ มิเช่นนั้นผู้ชมส่วนใหญ่ของประเทศจะไม่เข้าใจ ดังนั้น วัตถุประสงค์หลักของการใช้ภาษาถิ่นในกรณีนี้ จึงไม่ได้อยู่ที่มุ่งสื่อสารกับคนส่วนใหญ่ของประเทศ (เพราะหากคนส่วนใหญ่ของประเทศเข้าใจ ก็ไม่จำเป็นต้อง

มีคำบรรยายภาษาไทย) แต่ภาษาถิ่นเหล่านี้มีฐานะเป็น “สัญลักษณ์” (Sign) ที่ “แสดง” “สะท้อน” และ “เชื่อมโยง” ไปหา “อัตลักษณ์” ของนักข่าวพลเมืองนั่นเอง

อย่างไรก็ตาม ขณะที่นักข่าวพลเมืองแสดงอัตลักษณ์ที่หลากหลายของพวกตน ผลอีกด้านหนึ่งของการสร้างอัตลักษณ์ ก็คือ การสร้าง “ความเป็นอื่น” ให้เกิดขึ้นในเวลาเดียวกัน และเมื่อ “ความเป็นอื่น” เติบโตขึ้น “ความเป็นเรา” ซึ่งอยู่อีกด้านหนึ่งของเหรียญก็ย่อมเข้มแข็งรุนแรงขึ้นตามมา การใช้ภาษาถิ่นของนักข่าวพลเมืองจึงได้ตั้งคำถามทิ้งท้ายที่ชวนขบคิดว่า “ความเป็นเรา” สามารถประกอบสร้างขึ้นบน “ความหลากหลาย” ได้หรือไม่

ผลการวิเคราะห์วาทกรรมยังนำไปสู่ข้อสรุปว่า สำหรับนักข่าวพลเมืองแล้ว รายการนักข่าวพลเมืองมีสถานะเป็น “พื้นที่” ทางการเมืองหนึ่งที่พวกเขาใช้เพื่อผลิตซ้ำและเผยแพร่วาทกรรมกระแสรอง รวมทั้งวาทกรรมอัตลักษณ์ของกลุ่ม โดยมีชุมชนและองค์ความรู้ของชุมชนเป็นศูนย์กลาง

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณองค์การแพธภาพและกระจายเสียงสาธารณะแห่งประเทศไทย (ส.ส.ท.) ที่สนับสนุนงบประมาณการวิจัย และขอขอบคุณมหาวิทยาลัยมหาสารคามที่ให้การสนับสนุนด้านอุปกรณ์และสถานที่ในการดำเนินงานวิจัย

บรรณานุกรม

- เครือข่ายพลเมืองเน็ต. (2553). *คู่มือสื่อพลเมือง*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ภาพพิมพ์.
- โครงการศึกษาเฝ้าระวังสื่อและพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อเพื่อสุขภาพของสังคม. (2553). สืบค้นเมื่อ 6 มิถุนายน 2553, จาก http://fridayapril.blogspot.com/2010/06/blog-post_6198.html
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2534). *วัฒนธรรมไทยกับขบวนการเปลี่ยนแปลงสังคม*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2542). *วาทกรรมการพัฒนา: อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณ์ และความเป็นอื่น*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิภาษา.

- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2544). *รัฐศาสตร์แนววิพากษ์*. กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์วิภาษา.
- นิดา หมอชาติ. (2551). *โอเคเนชั่นบล็อกในฐานะวารสารศาสตร์ภาคพลเมือง*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวารสารศาสตร์ มหาวิทยาลัยนิเทศศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวารสารสนเทศ คณะนิเทศศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).
- พัฒนา กิติอาษา. (2543). *ท้องถิ่นนิยม (Localism)*. ในการประชุมทางวิชาการระดับชาติสาขาสังคมวิทยา ครั้งที่ 1 (น.13) กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ.
- ประสงค์ เลิศรัตนวิสุทธิ์ และอังธิดา ลิมป์ปัทมปาณี. (2547). *การข่าวเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ประวัติองค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย. (ม.ป.ป.). สืบค้นเมื่อ 10 พฤศจิกายน 2554. จาก <http://org.thaipbs.or.th/orginfo/about/article41876.ece>
- ปณณรัตน์ พิงคานนท์. (2548). *การสื่อข่าวและการเขียนข่าวหนังสือพิมพ์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช สาขาวิชานิเทศศาสตร์. (2549). *เอกสารการสอนชุดวิชาการผลิตรายการโทรทัศน์ขั้นสูง หน่วยที่ 1-15*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย. (2552). *ข่าวเจาะ เจาะข่าว ถอดประสบการณ์และเทคนิคข่าวเชิงสืบสวน*. กรุงเทพฯ: สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย.
- สุทธิชัย หยุ่น. (2550). ปรากฏการณ์ citizen journalism กำลังทำให้สื่อกระแสหลักต้องขยับตัว, สืบค้นเมื่อ 10 มีนาคม 2554, จาก <http://www.oknation.net/blog/black/2007/03/30/entry-1>
- สุทธิชัย หวันแก้ว. (2546). *กระบวนการเป็นคนชายขอบ Marginalization*. กรุงเทพฯ: ไทเกอร์ พรินติ้ง.
- อภิญา เพ็องฟูสกุล. (2543). *แนวความคิดหลักทางสังคมวิทยาเรื่องอัตลักษณ์*. ในการประชุมทางวิชาการระดับชาติ สาขาสังคมวิทยาครั้งที่ 1 (น. 43). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ.
- อรนุช เลิศจรรยาภักดิ์. (2529). *รายงานการวิจัยเรื่องโทรทัศน์: วิธีคัดเลือกและจัดลำดับความสำคัญของข่าวของสถานีโทรทัศน์ในกรุงเทพมหานคร*. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.
- Kwon, K. H., Oh, O., Agrawal, M., & Rao, H. R. (2012). Audience Gatekeeping in the Twitter Service: An Investigation of Tweets about the 2009 Gaza Conflict. *AIS Transactions on Human-Computer Interaction*, 4(4), 212-229.
- Radsch C. (2013). The Revolutions will be Blogged: Cyberactivism and the 4th Estate in Egypt. (Doctoral Dissertation, American University).
- Singer, J. (2006). Stepping back from the gate: Online newspaper editors and the co-production of content in Campaign 2004. *Journalism and Mass Communication Quarterly*, 83(2), 265-280.
- Stuart, A., & Thorsen, E. (2009). *Citizen Journalism Global Perspectives*. New York: Peter Lang Publishing, Inc.
- Willis, C. & Bowman, S. (2003). We Media: How audiences are shaping the future of News and Information. Retrieved August 12, 2010, from <http://www.hypergene.net/wemedia>

นางสาวมัทนา เจริญวงศ์ สำเร็จการศึกษานศ.ม. (วารสารสนเทศ) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และ ศศ.บ.(การสื่อสารมวลชน) เกียรตินิยมอันดับสอง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เคยดำรงตำแหน่งผู้สื่อข่าวประจำหนังสือพิมพ์มติชน เจ้าหน้าที่อาวุโสฝ่ายสื่อสารการตลาด สถานีโทรทัศน์ไอทีวี อาจารย์ประจำและหัวหน้าสาขาการสื่อสารมวลชน คณะวิทยาการสารสนเทศ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ปัจจุบันดำรงตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำคณะเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร มหาวิทยาลัยศิลปากร มีผลงานวิชาการประเภทยานิพนธ์ ได้แก่ งานวิจัยเรื่องการประกอบสร้างความหมายของตัวละครควีร์ในภาพยนตร์ควีร์: กรณีศึกษา Hedwig and the Angry Inch และโครงการวิจัยเรื่องนักข่าวพลเมืองไทยพีบีเอส: การเกิดขึ้นและผลกระทบต่อสังคมไทย บทความวิชาการ ได้แก่ บทความเรื่อง “แนวคิดของมิเชล ฟูโกและผลกระทบต่อการศึกษาคนรักเพศเดียวกัน” และ “ความหลงของความจริง เรื่องจริงของข่าวการเมือง” และเอกสารคำสอนเรื่อง “การเขียนสารคดีสำหรับสื่อสิ่งพิมพ์” และ “การรายงานข่าวชั้นสูง”